

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дорохова Л. М., к. е. н., доцент

Постановка проблеми. Забезпечення ритмічного і стабільного функціонування аграрних підприємств потребує реалізації чітко збудованої, обґрунтованої та ефективної фінансової політики управління фінансовими ресурсами. На сучасному етапі економічного розвитку більшість сільськогосподарських підприємств гостро відчувають дефіцит саме оборотних коштів, стан та ефективність використання яких безпосередньо впливають на ефективність їх функціонування. У цьому контексті механізм управління оборотними активами був і залишається важливою складовою системи фінансового менеджменту агропромислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням стану управління процесами формування та використання оборотних активів присвячено ряд наукових праць таких відомих зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів, як М.В. Афанасьєв, Г.Ф. Белоусенко, І.А. Бланк, Л.М. Герасимова, Н.М. Грабова, М.Я. Дем'яненко, Л.А. Демчук, М.Й. Малік, М.Р. Ковбасюк, М.М. Коваленко, Н.В. Колчина, О.І. Кондратюк, Ю.Г. Мусіяка, Д.В. Полозенко, В.В. Сопко, Р.С. Сорока та інших. Окремі аспекти управління оборотними активами підприємств АПК з урахуванням особливостей функціонування даної галузі розглядалися у працях М.М. Забаштанського, О.М. Краснікової, В.П. Бечко, О.С. Бондаренко, С.М. Колотухи.

Узагальнюючи широкий спектр досліджень, вважаємо, що з метою удосконалення процесу управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств необхідно синтезувати всі наявні методичні підходи, які повинні взаємно доповнювати один одного, забезпечуючи при цьому не лише комплексний та послідовний, але і гнучкий механізм формування, оптимізації і поповнення обсягу оборотних коштів. Тому дослідження методів управління оборотними активами, що враховували б специфіку діяльності сільськогосподарських підприємств та наявність особливих умов при формуванні ними оборотних активів для забезпечення маневреності їх поведінки і адекватності її реакції на зміну кон'юнктури ринку, є актуальними.

Мета, об'єкт та методика досліджень. Метою дослідження є пошук ефективних шляхів управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств, які б відповідали ринковим умовам господарювання та забезпечували достатній рівень платоспроможності, ліквідності, прибутковості галузі. Об'єктом дослідження виступає процес управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств. Методологічною основою дослідження є системний метод пізнання економічних явищ та процесів в умовах урізноманітнення фінансового інструментарію з урахуванням особливостей функціонування об'єкту дослідження. Зокрема, при визначенні тенденцій зміни складу і структури оборотних активів у сільському господарстві використано статистико-економічний метод та метод порівняльного аналізу.

Результати дослідження. Для побудови класичної моделі управління оборотними активами [1] характерним є здійснення їх детального аналізу. Тому на початковому етапі управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств слід дослідити наступне: динаміку питомої ваги оборотних активів у загальній сумі активів; співвідношення темпів зміни середньої їх суми з темпами зміни обсягів реалізації продукції; динаміку питомої ваги основних груп оборотних коштів в загальній сумі активів і тенденцію їх оборотності; динаміку показників ефективності використання оборотних активів (коефіцієнтів оборотності, тривалості одного обороту, коефіцієнта завантаження, рентабельності оборотних активів); кількісний вплив чинників на зміну цих показників [2]. Така послідовність дає можливість виявити резерви оборотності і надлишки оборотних коштів, а також розрахувати резерви зростання виручки, чистого

прибутку і рентабельності оборотних активів.

Як свідчить аналіз статистичних даних, мобільність фінансових ресурсів вітчизняних підприємств різних видів економічної діяльності в цілому зростає: питома вага оборотних активів у структурі балансу за станом на початок 2011 р. складає 54,4 %, що на 7 п.п. більше, ніж у 2005 р. Така тенденція характерна і для сільського господарства: частка оборотних активів галузі протягом 2005 -2010 рр. зросла на 11 п.п. і склала 58,4 % [3].

Динаміка оборотних активів сільськогосподарських підприємств України за видами економічної діяльності за останніх 5 років відображена в таблиці 1. Як бачимо, загальна сума оборотних активів аграрних підприємств протягом 2007-2011 рр. збільшилась на 94221,3 млн. грн. або у 3 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка оборотних активів у сільському господарстві

Роки	Оборотні активи – всього		Оборотні активи в запасах ТМЦ		Оборотні активи у сфері обігу	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
2007	45772,1	100,0	23417,8	51,2	22354,3	48,8
2008	72710,4	100,0	33950,3	46,7	38760,1	53,3
2009	82867,4	100,0	35948,6	43,4	46918,8	56,6
2010	100482,4	100,0	41894,4	41,7	58588,0	58,3
2011	139993,4	100,0	64944,3	46,4	75049,1	53,6

Джерело: розраховано за даними [4].

Співвідношення оборотних коштів, що перебувають у сфері виробництва й у сфері обігу, є неоднаковим у різних галузях народного господарства. Пояснюється це особливостями організації виробництва, постачання, збуту, а також системи розрахунків.

Так, у цілому в народному господарстві України матеріальні оборотні кошти за станом на кінець 2011 р. становили 24,3 %, фонди обігу – 75,7 %, у промисловості відповідно – 26,5% та 73,5 %. Як бачимо з даних таблиці, у сільському господарстві має місце інша тенденція: загальна сума оборотних активів майже порівну поділяється між відповідними складовими, хоча частка фондів обігу все ж є більшою порівняно з оборотними активами, що обслуговують виробничу сферу (на 7,2 % у 2011 р.).

Оскільки дебіторська заборгованість складає 80-85 % фондів обігу (рис. 1), важливим завданням управління оборотними активами є створення умов для стабільної ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання протягом усього періоду їх функціонування.

В ході управління оборотними активами необхідно також зважати на те, що кожна із складових частин оборотних активів має свої особливості: обґрунтування запасів повинне проводитися на основі розрахунку оптимальної партії постачання і середньодобового залишку з врахуванням ефективної системи контролю за їх рухом; управління дебіторською заборгованістю має на увазі не лише аналіз динаміки її розміру, питомої ваги, складу і структури за попередній період, але і формування кредитної політики по відношенню до покупців продукції, систему кредитних умов, а також систематичний контроль дебіторів; управління грошовими коштами передбачає не лише контроль рівня абсолютної ліквідності, але і оптимізацію середнього залишку всіх грошових коштів на основі розрахунків операційного, страхового, компенсаційного і інвестиційного резервів. При цьому контроль за рухом грошових потоків повинен здійснюватися відповідно до бюджету надходжень і витрачання грошових коштів та усунення касових розривів [5].

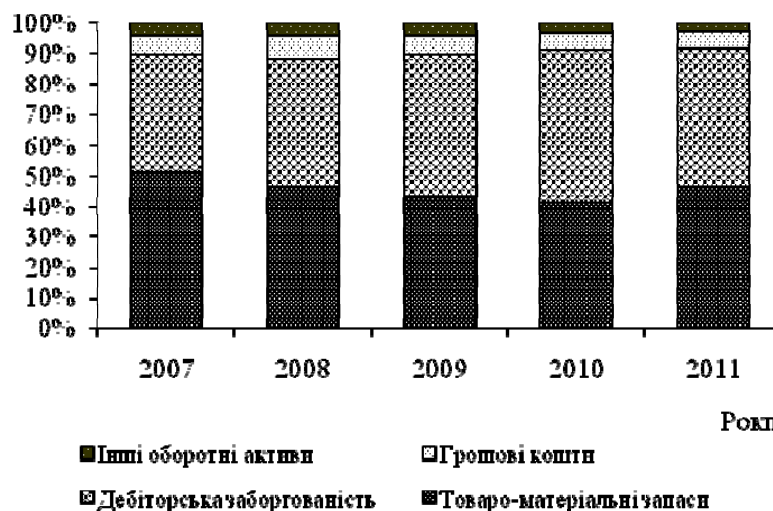

Рис. 1. Структура оборотних активів сільськогосподарських підприємств у 2007-2011 рр., %

За оцінками фахівців, із загальної економії, яку підприємство може отримати при ефективному управлінні фінансами, 50% може дати ефективне управління товарно-матеріальними запасами, 40% управління запасами готової продукції і дебіторською заборгованістю і 10% управління технологічним циклом. Проблема дефіциту оборотного капіталу може успішно вирішуватися за допомогою прискорення його оборотності [6].

Необхідною умовою для підвищення ефективності використання оборотних активів є також продумане економічне визначення потреби в них, тобто визначення такого їх оптимального розміру, який би при мінімальному запасі забезпечив безперервне виробництво. У цьому полягає суть нормування оборотних активів, яке в умовах ринку має розглядатися не лише як економічний метод обчислення необхідного розміру оборотних активів, а переважно як спосіб виявлення і мобілізації на підприємстві внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва.

Висновки. Результати комплексного підходу і систематичного аналізу дають можливість розробити програму заходів щодо підвищення ефективності управління оборотними активами на сільськогосподарських підприємствах і забезпечити контроль за її практичним здійсненням за наступними напрямками: поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою безперебійного і ритмічного забезпечення виробництва матеріальними ресурсами; скорочення тривалості операційного циклу за рахунок інтенсифікації виробництва (використання новітніх технологій механізації і автоматизації виробничих процесів, підвищення рівня продуктивності праці, повнішого використання виробничих потужностей підприємства, трудових, матеріальних ресурсів і так далі), а також підвищення контролю за рухом найбільш важливих категорій запасів (на основі системи АВС-аналізу) і розподілом в чіткій відповідності із структурою їх витрачання (застосування системи XYZ-аналізу); прискорення процесу відвантаження продукції і оформлення розрахункових документів, застосування перспективних форм рефінансування дебіторської заборгованості, ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів (використання флоуту, скорочення розрахунків готівкою, відкриття «кредитної лінії» в банку), створення чітких систем контролю за рухом дебіторської заборгованості і грошових коштів, розвиток механізмів безготівкових розрахунків.

Використані джерела інформації

1. Бланк І.А. Основи фінансового менеджмента / І.А. Бланк. Т. 1 – К.: Ніка-Центр, 2008. – 592 с.
2. Забаштанський М.М. Особливості управління оборотними активами

агропромислових підприємств України / М.М. Забаштанський, Т.В. Забаштанська // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2012. – №1(13). – С. 200-205.

3. Статистичний щорічник України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації: <http://ukrstat.gov.ua/>

4. Оборотні активи за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації: <http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2011/>

5. Вознюк А.О. Управління оборотними активами як елемент механізму функціонування сільськогосподарських підприємств / А.О. Вознюк // Вісник Сумського Національного аграрного університету. – Серія «Економіка і менеджмент». – 2011. – Вип. 6/1. – С. 166-170.

6. Бодаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О.С. Бодаренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №4. – С.40–44.